

Nummer 38, juni 2008

Thema van dit nummer: Toerisme

Zeeuwen Gezocht Badgasten en badpersoneel

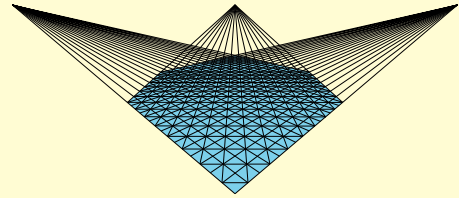
Badkoets, badkostuum en badknecht of -vrouw

Hoe de exploitatie van een badstrand uitliep op een fiasco

Held van de elite én van Domburg: dr J.G. Mezger (1838-1909)

Tot bevordering van het vreemdelingenverkeer

Expositie Veelstromenland Speurtocht Pelgrimstocht langs kloosters en kerken

Het oude Badpaviljoen in Domburg van architect J.J. van Nieukerken in volle glorie, circa 1905-1915, Zel.Ill. P-00261.

Architect Badpaviljoen bouwt vanuit de geschiedenis

“Ik heb gepraat als Brugman om de bewoners te overtuigen van de geschiedenis. Ze hebben niet zomaar een appartement gekocht, maar een stukje historie van Domburg.” Aan het woord is Egbert Hoogenberk, architect van het Badpaviljoen dat 11 juni officieel wordt geopend door minister-president Balkenende.

Zelf heeft hij met twijfels rondgelopen, zegt hij, maar over het eindresultaat is hij tevreden, al vindt hij dat hij bescheiden moet zijn. “Ik ben een architect met een behoorlijke dosis kunstenaarsschap. Mijn werk is er slechts een tussen velen.” Dr ir Egbert Hoogenberk (1950) is architect en stedenbouwkundige. Met zijn bedrijf Harmonische Architectuur laat hij de bouwcultuur uit het verleden herleven in ontwerpen voor hedendaags gebruik.

Het Badpaviljoen verbeeldt de hoogtijdagen van de badcultuur voor de elite, die Domburgs naam wijd en zijd verbreidde en mede aanzet gaf voor het moderne toerisme in Zeeland. In het nieuwe ontwerp werd het oude Badpaviljoen uit 1889 van architect J.J. van Nieukerken uitgebreid met een

hedendaagse aanbouw aan de zeezijde. De nieuwbouw biedt ruimte aan luxe appartementen en een grand café. Hoe sluiten oud en nieuw op elkaar aan?

Een soort dorpje

“Het Badpaviljoen is eigenlijk een merkwaardig gebouw. Het was een grote zaal met daarvoor, aan de kant van Domburg, een verzameling van gebouwtjes met een torentje. Eigenlijk een soort dorpje.” Voor de nieuwbouw is het oude gebouw gespiegeld. “Heel mooi vind ik aan zeezijde de topgevels die eindigen in vier dakkapellen, ze geven ritme en gezien van de zeezijde vormen ze een kasteelachtig element. De afwerking van de gevels is goed gelukt, het lijnenspel van de oudbouw is overgenomen in de nieuwbouw maar is veel robuuster en eenvoudiger uitgevoerd. Ook mooi zijn de balkons met de ranke hekjes. Het geheel is vanuit het bouwprogramma vrij druk, maar door de rustige kleurstelling toch harmonisch en een eenheid met de oudbouw.”

Van de redactie

Oude foto's van badgasten in lichaambedekkende badkostuums en stranden met strandkorven en badkoetsjes langs de waterlijn. Ze roepen onmiddellijk nostalgische gevoelens op, ook al heeft niemand van ons die tijd gekend. In die dagen, aan het einde van de negentiende eeuw, was het strandvertier slechts weggelegd voor de 'happy few': rijke stedelingen en buitenlanders, industriëlen, grootgrondbezitters en leden van de adel en koningshuizen. Zij hadden tijd én geld om de zomermaanden aan zee door te brengen. In hun kielzog kwamen de kunstenaars wier namen we nu nog kennen, zoals Toorop en Mondriaan. Na de aanleg van de Zeeuwse spoorweg nam het 'toerisme' een spurt. Treinen brachten de badgasten in steeds grotere getale naar Zeeland, trams reden de 'vreemdelingen' naar de stranden. Badhotels verrezen en het aantal pensions nam toe. In de twintigste eeuw kregen ook werknemers 'vrije tijd' en het besteedbare inkomen groeide. Steeds meer families togen voor hun vakantie naar Zeeland, waar de overnachtingmogelijkheid groeide met de komst van campings. Wat betekende de intrede van de badcultuur voor de Zeeuwen? Visserij en landbouw waren tot die tijd de pijlers geweest onder de Zeeuwse economie. Opeens waren er jaarlijks vreemdelingen die vertoefden aan het strand maar ook een bezoek brachten aan de markt in de stad, souvenirs kochten en zich lieten fotograferen in Zeeuwse klederdracht.

De redactie van de Zeeuws Archief Nieuwsbrief nam een duik in de geschiedenis en presenteert hierbij, aan het begin van het huidige strandseizoen, verschillende archiefbronnen die vertellen over toerisme. De inventarissen zijn online te raadplegen via www.archieven.nl en de archieven zijn in te zien in de studiezaal.

Maken de verhalen herinneringen bij u los? En wilt u deze met ons delen? Stuur uw verhaal dan naar het Zeeuws Archief, redactie nieuwsbrief, Postbus 70, 4330 AB te Middelburg of aan info@zeeuwsarchief.nl. Een selectie van de verhalen wordt gepubliceerd op de website van het Zeeuws Archief.

Wij wensen u veel leesplezier!

De architect vindt het jammer dat het oude Badpaviljoen alleen toegankelijk is voor wie naar de appartementen gaat. Maar de appartementen maken het gebouw rendabel, vertelt hij. "Zonder de aanbouw zou een mecenas nodig zijn geweest voor het herstel en de instandhouding ervan. Het Badpaviljoen was oorspronkelijk namelijk geen hotel, maar een grand café, duinpaviljoen en sociëteit, toegankelijk voor leden en introducés, met een Kurzaal waar exposities en concerten werden gehouden."

Glimmende vleugel en een palm

De continuïteit met het verleden die zo goed zichtbaar is in het exterieur heeft de architect proberen over te brengen op de nieuwe bewoners. "Ik heb gepraat als Brugman om de bewoners te overtuigen van de geschiedenis. Ze hebben niet zomaar een appartement gekocht, maar een stukje historie van Domburg. Ik heb ze gewezen op de kunstzinnige beleving van het strand, de zee, de duinen en het licht van Domburg. Ja, ik leef misschien een beetje in het verleden en zij meer in het nu."

De zaal heeft volgens de architect een prima akoestiek gekregen en wordt in stijl met de bouwperiode van het oude badpaviljoen ingericht. "Ik ben gek op de negentiende eeuw, de burgerlijke eeuw waarin een architect nog geen solist was maar deel uitmaakte van de gegoede bourgeoisie. Ik houd wel van rood pluche, zware gordijnen, een glimmende vleugel en een palm."

Woensdag 11 juni wordt het Badpaviljoen officieel geopend, op 20 en 21 juni organiseert de Bond Heemschut een programma in en om het Badpaviljoen (www.heemschut.nl).

Architect Egbert Hoogenberk bij het gerestaureerde en deels nieuwgebouwde Badpaviljoen in Domburg.

Zeeuwen Gezocht Badgasten en badpersoneel

Badgasten en badpersoneel uit voorbije tijden zijn terug te vinden in de personenzoekmachine Zeeuwen Gezocht van het Zeeuws Archief op www.zeeuwengezocht.nl.

Vanaf 1883 tot 1987 verscheen in Domburg gedurende de zomermaanden wekelijks het Domburgsch Badnieuws. In dit tijdschrift vol advertenties en Zeeuwse wetenswaardigheden werden tussen 1883 en 1921 alle 'aangekomen vreemdelingen'

met naam, toenaam en titel vermeld, evenals de datum van aankomst en het adres van verblijf. Het Domburgs Badnieuws kan worden gelezen in de studiezaal, toegang 3000.

Veel Zeeuwen vonden een baan in het badleven. Een aantal van hen is te vinden op www.zeeuwengezocht.nl wanneer bij 'woord in tekst' gezocht wordt op 'badman', 'badvrouw' of 'badknecht'.

Badpersoneel 'Sinke en dochter Maatje Laurina, bij de badkoets van Mauer' op het badstrand te Domburg. Op de lat op het gevlochten hokje staat 'Badpersoneel', op het bordje op de paal 'Badstrand voor Dames'. Waarschijnlijk gaat het om Jan Sinke, getrouwd met Jozina Poelman, die tot op 79-jarige leeftijd nog badman was. Dochter Maatje was badvrouw en trouwde met een Domburgse badman. Willem Mauer was voordat hij badman werd, wever van beroep. Foto: C.W. Bauer, 10.4 x 15.6 cm, circa 1885, Zel.Ill. II 2388-2.

Badkoets, badkostuum en badknecht of -vrouw

Kenmerkend voor de badcultuur in de negentiende eeuw is de badkoets. De badgast klom op het strand in de cabine, waarna deze in het water werd geduwd of getrokken door een paard. Eenmaal in het water daalde de badgast, inmiddels gekleed in een badkostuum, het trapje af in de zee. Oorspronkelijk werd er naakt gebaad, een scherm aan de badkoets bood dan bescherming tegen nieuwsgierige blikken. De (naakte) baadsters werden soms vanaf de duintoppen door 'heren' met een verrekijker gadegeslagen. Later werd het strand ingedeeld in aparte vakken voor dames en heren. Een badknecht of badvrouw zag er op toe dat de badgast, die vaak niet kon zwemmen, niet verdrong.

Eerste badplaatsen Het zeebad werd in Nederland geïntroduceerd door de Fransen in de Napoleontische tijd. Scheveningen werd in 1818 de eerste Nederlandse badplaats. Het was vooral aan de Duitse kuurgasten te danken dat het initiatief slaagde. In Zeeland kreeg Domburg als eerste in 1834 een badinrichting. In 1837 werd op de plek van het huidige Badpaviljoen het allereerste badhuis gebouwd.

Gezondheid Van oorsprong bezocht men een badplaats voor de gezondheid. Het liefst moest er zo vroeg mogelijk worden gebaad, om zes uur 's ochtends. En des te krachtiger de golfslag des te werkzamer zou het bad zijn. Het zeewater zelf werd ook als gezond ervaren; het werd tot in de negentiende eeuw gedronken en aanbevolen als purgeermiddel voor veelvraten.

Wie wachtte op de badkoetsen kon dat doen in houten wachtlokalen of in badpaviljoens, waar men ook na het bad kon

uitrusten of een kop thee of een glas melk drinken. Om het verblijf in een badplaats aangenaam te maken, kwam er steeds meer vermaak zoals dansavonden en concerten.

Strenge regels Het nemen van een zeebad bleef lang onderworpen aan strenge regels. Bij de Domburgsche Zeebadinrichting die sinds 1888 aldaar de stranden exploiteerde, kostte een zeebad vlak na de Eerste Wereldoorlog 50 cent. Bij de prijs was het gebruik van één handdoek en een badkostuum inbegrepen. De maximum tijd voor het nemen van een bad bedroeg 45 minuten, inclusief het omkleden. Duurde het bad langer, dan diende de badgast een tweede kaartje te kopen. Tijdens de badtijd kon een stoel worden gehuurd voor 15 cent.

Veiligheid Uit veiligheidsoverwegingen was het personeel verplicht, op aangeven van de badgast, mee het water in te gaan. De angst voor verdrinkingen was groot, en elke badplaats adverteerde met de veiligheid van zijn stranden. Domburg haalde dan ook in 1894 opgelucht adem toen de dames Hoeufft uit Utrecht van de verdrinkingsdood konden worden gered. In Vlissingen overleed in 1886 een badgast uit Scheveningen: de Engelsman Black was al zijn bezittingen kwijtgeraakt in de grote brand in het Kurhaus aldaar, en pleegde zelfmoord door van de boot in Vlissingen te springen.

Kijk voor berichtgeving over het jaarlijkse badseizoen dat traditioneel eind juni begon in de Middelburgsche Courant, in te zien op microfiches in de studiezaal.

Hoe de exploitatie van een badstrand uitliep op een fiasco

Gerard Alberts was een veelzijdig zakenman uit Middelburg, toen hij in 1881 besloot om het nieuw te ontwikkelen badstrand van Nieuw-Zandvoort te gaan exploiteren. Hij werd aangetrokken door de florierende badcultuur in de Zuid-Hollandse badplaatsen, maar wat een 'booming business' had moeten worden, werd een groot fiasco.

Alberts was directeur van de Houthandel Alberts & Co te Middelburg en had als aannemer meegewerkt aan de aanleg van de spoorlijn van Roosendaal naar Goes en de bouw van de sluis te Veere in het Kanaal door Walcheren. Samen met een medefirmant en een Belgische zakenman trok Alberts er in januari 1881 opuit om een nieuw strand te inspecteren in Nieuw-Zandvoort. In deze nieuwe badplaats dichtbij Zandvoort waren hotels en paviljoens nog volop in aanbouw. Na nog een oriënterend bezoek aan de Belgische badplaats Oostende te hebben gebracht, werden er spijkers met koppen geslagen. De rechten voor de exploitatie van circa anderhalve kilometer strand werden verworven en het benodigde badmaterieel ingekocht. Badkoetsen, badkostuums, tenten en een schommel; genoeg om per dag 1000 tot 1500 personen een kaartje à 50 of 25 cent voor een zeebad te verkopen. Personeel werd geworven en een badadministratie opgezet. Voor de aanvang van het badseizoen op 1 juni was alles in gereedheid.

Gezellige geest

Helaas gold dat niet voor de nieuwe hotels en paviljoens die de badgasten moesten huisvesten. Tot overmaat van ramp liet het weer het afweten. Het stormde zelfs zo geweldig dat de bouw nog meer achterstand opliep. Dat seizoen verkocht Alberts geen 1000 of 1500 baden per dag, maar slechts 105 badkaartjes in de maand juli en 67 in augustus. Hoopvol keek hij vooruit naar het volgende jaar.

Het jaar 1882 bracht jammer genoeg geen verbetering. 'Onze

onderneming der Badplaats Zandvoort moet beschouwd worden als voorloopig mislukt', schrijft hij in het jaarverslag. In 1883 hield de Wereldtentoonstelling in Amsterdam veel bezoekers weg. Een onvoldane Alberts laat dat jaar vanuit zijn vakantiebestemming in de Belgische badplaats Blankenberge weten: 'Het is hier zeer druk op de badplaats en het is te hopen dat de gezellige geest die hier heerscht, zich ook naar Zandvoort verplaatst.'

Paniek

Ook de volgende jaren waren de resultaten frustrerend, waarna besloten werd de onderneming van de hand te doen. Maar dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. Zolang er zich geen koper meldde voor het badmaterieel hield Alberts de rechten over het strand. In totaal ging het om een bedrag van bijna 15.000 gulden voor '40 gewone badkoetsen, 10 dubbele, 50 kleine, met 100 spiegels, 100 vlaggetjes, 100 kuipjes, 100 bankjes. 432 badcostuums voor heren, 250 voor dames, 600 zwembroeken, 50 badmutsen, 12 paar badschoenen, 1000 Engelse handdoeken, 1300 linnen handdoeken, 92 strandstoelen, 200 gewone stoelen, 10 Scheveningsche tenten, 6 Brusselsche tenten, 6 Brusselsche schutten, 1 kantoor, 2 paardenstallen, 1 schommel, 1 loods voor berging, 1 waschkok.' Om potentiële kopers te stimuleren, liet de Zeeuwse zakenman het gerucht verspreiden dat hij in 1886 zijn stranden niet zou openen. De hoteleigenaren raakten in paniek – zonder badkoets, badkostuum en badknecht kon geen enkele gast een zeebad nemen! De burgemeester kwam eraan te pas, waarna de gemeente Zandvoort enkele jaren het badmaterieel voor 500 gulden huurde en uiteindelijk een koopcontract tekende. Maar nog was het Zandvoortse avontuur niet ten einde. De gemeente kwam de overeenkomst niet na, waarna tot november 1894 rechtzaken volgden. Alberts werd echter keer op keer in het gelijk gesteld. In 1895 kon de Maatschap eindelijk worden ontbonden.

Badadministratie

Het Zeeuws Archief beheert het archief van de teleurstellende exploitatie. In de archiefstukken over de Maatschap proeft de onderzoeker de spanning van de onderhandelingen tussen de zakenpartners, geven de rekeningen verrassende informatie prijs over het uitgebreide badmaterieel en laat de badadministratie van dag tot dag een nauwkeurig beeld zien van het weer, de watertemperatuur en de teleurstellende bedrijfsresultaten.

Archief Houthandel Alberts, toegang 539, Maatschap Alberts & Co ter exploitatie van baden te Zandvoort, inv.nrs 1098 t/m 1105. Kijk voor nieuws over de rechtzaken in de Zeeuwse krantenbank: www.krantenbankzeeland.nl, Zierikzeesche Nieuwsbode van 3 en 27 februari en 30 oktober 1894.

Vreemdelingen op het strand te Vlissingen, circa 1900, Zel.Ill. II-2827.

Strandfoto's van Flipse-Roelse Het strandleven in Westkapelle in de vijftiger en zestiger jaren is vastgelegd door Neeltje Flipse-Roelse, die vanaf 1938 tot in de jaren tachtig vele honderden foto's in en om haar woonplaats maakte. De in totaal meer dan 600 foto's zijn te raadplegen in de beeldbank Zeeland in Beeld via www.zeeuwsarchief.nl, de auteursrechten berusten bij de Stichting Dijk- en Oorlogsmuseum Polderhuis te Westkapelle.

Foto boven (nr 197NFR): Leu Lievense-Minderhoud en oma Piet Lous met kinderen op het strand te Westkapelle, 1956. Foto onder (nr 127NFR): Kuilen in zand op strand bij Westkapelle, circa 1950-1960.

Kamperen bij de boer

Kamperen was een Engelse uitvinding uit het einde van de negentiende eeuw en aanvankelijk slechts weggelegd voor welgestelden. Wie in Nederland wilde kamperen moest toestemming hebben van de landeigenaar en een vergunning vragen bij de desbetreffende gemeente, waarbij een bewijs van goed gedrag noodzakelijk was. Het eerste officiële Nederlandse kampeerterrein dateert van 1925. Campinggasten werden lange tijd verplicht zich te registreren door een kampeerkaart aan te schaffen.

Kamperen bij de boer zal altijd wel geliefd zijn geweest, maar in 1981 besloot een aantal Walcherse landbouwers om de Vereniging voor Kamperen bij de Boer (VeKaBo) op Walcheren op te richten. Het ging hen om belangenbehartiging, dienstverlening en promotie. De oprichting resulteerde in een provinciale vereniging en begin jaren negentig in de VeKaBo Nederland, een belangenorganisatie voor kleinschalige accommodatieverschaffers, zowel boeren als particulieren, op het platteland. Het Zeeuws Archief beheert de jonge geschiedenis van de vereniging. Archief VeKaBo (1976-2006), toegang 684.

Held van de elite én van Domburg: dr J.G. Mezger (1838-1909)

Nu zou hij wereldwijd een idool zijn, dr Johann Georg Mezger. De Amsterdamse slagerszoon van eenvoudige afkomst had zich opgewerkt tot één van de eerste fysiotherapeuten. Zijn 'gouden duimen' genoten internationale beroemdheid. Waar hij ging of kwam was (inter)nationaal nieuws. Hij kreeg zelfs zijn eigen parfum: Eau-de-cologne van dr J.G. Mezger. De wonderdokter hield van Domburg, maar had ook kritiek.

Sinds zijn huwelijk met de Middelburgse Petronella Borsius verbleef Mezger 's zomers in Domburg, waar hij Villa Irma liet bouwen. In de winter hield hij zijn praktijk in het Amstelhotel in Amsterdam en ook daar werd hij vereerd. De ontsteltenis was er groot toen hij overwoog 's winters voortaan in Wiesbaden te gaan werken. De bladen stonden er vol mee, zijn fans boden hem verzoekschriften en cadeaus aan om toch vooral te blijven. Maar hij ging, eerst naar Wiesbaden en daarna naar Parijs, waar hij op 70-jarige leeftijd in 1909 zou overlijden. Mezger werd echter begraven in Oostkapelle, dicht bij Domburg.

Sterrenstatus

De sterrenstatus van Mezger betekende een belangrijke stimulans voor het Walcherse vreemdelingenverkeer. Bovendien liet hij niet na reclame te maken voor het eiland. Tijdens zijn verblijf in Parijs deelde hij exemplaren uit van de Gids door Walcheren die werd uitgegeven door de Middelburgse vereniging voor vreemdelingenverkeer. Hierin werd Domburg aangeprezen als rust- en herstellingsoord. Uit de mond van Mezger werd opgetekend: "Domburg vindt als gezondheidsoord in Europa zijns gelijken niet. Geen plaats aan de kusten der Noordzee, noch aan den Atlantischen Oceaan is er mede te vergelijken. Alleen enkele plaatsen aan de Engelsche kust kunnen in de schaduw staan van de Walcherse badplaats. Domburg is nog steeds de asschepoetster onder de badplaatsen, doch verdient eene prinses te zijn."

Schweinestall

De lovende woorden waren overgenomen uit een groot interview op de voorpagina van de Middelburgsche Courant uit ►

september 1892. De aanleiding daartoe was minder positief. De wonderdokter dreigde namelijk uit Domburg te vertrekken omdat hij vond dat zijn hooggeplaatste patiënten maar al te vaak onheus behandeld werden. Zij betaalden bijvoorbeeld een vermogen voor huisvesting. Een vorstelijke familie werd 4000 gulden gevraagd voor de huur van een villa voor zes weken, terwijl een vergelijkbaar onderkomen in Scheveningen voor het hele seizoen hoogstens 1100 gulden kostte. Andere kritiek betrof het comfort, want aan ‘reinheid’ en een ‘vriendelijke behandeling en voorkomendheid’ bleek het in Domburg vaak te ontbreken. Een Franse patiënte beklagde zich over het vieze linnen, het vuile water in de wastafel, de magere kwaliteit van het eten en de onzindelijkheid van de borden, messen en servetten. Een Duitser vergeleek zijn hotel met een Schweinestall. Een Engelsman verklaarde: “We are more than happy to leave the Hotel.”

Melkkoeien

Ook het gemeentebestuur kreeg er van langs. Aan het schoonhouden van de straten werd niet de nodige zorg besteed en de afvoer van fecaliën was sterk aan verbetering toe. Verder deed een ‘zekere coterie Domburg veel kwaad’. Deze werd verweten stelselmatig de vooruitgang van de badplaats tegen te houden. ‘Dat de eenvoudige dorpingen hoog opzien tegen hen, die tot heden te Domburg den toon aangaven, is begrijpelijk, maar datzelfde te eischen van personen van vorstelijke bloede, van geldvorsten of spoorwegkoningen, van invloedrijke staatslieden of van steunpilaren der Europeesche beurs is eenvoudig belachelijk’, aldus de krant en volgens Mezger had “de goudregen die er in de laatste jaren over de badplaats werd uitgestort, veel groter kunnen zijn.” De tegenwerking was bovendien niet alleen schadelijk voor Domburg, maar voor de hele regio. ‘Domburg’s bloei brengt tevens welvaart aan gansch Walcheren’, benadrukte de krant, die stelde dat menig badplaats jaloers zou zijn op Mezgers medewerking en hulp. Volgens Mezger waren er geen ‘weidsche hotels’ nodig, maar slechts ‘zindelijke, goede verblijven, waar men de menschen heusch bejegt en niet louter beschouwt als melkkoeien.’ Overigens achtte hij een ‘stroom van plezierreizigers niet nuttig’, zelfs de aanleg van een tramweg was in zijn ogen ongewenst. Het ging hem om de zuivere, gezonde en krachtgevende lucht, de baden, en de mooie omgeving.

Schenking van brieven van patiënten

Het Zeeuws Archief beheert een unieke collectie van foto’s die patiënten hun dokter uit dankbaarheid schonken. Vorig jaar was deze collectie het onderwerp van een groot billboard bij het Badpaviljoen met de titel ‘De patiënten van dr Mezger laten hun gezicht zien op www.zeeuwsarchief.nl’. Het bord was circa zes maanden te zien en heeft veel positieve reacties opgeleverd en maar liefst twee schenkingen: een collectie foto’s en een verzameling van brieven die patiënten schreven aan de dokter die hun vertrouwensman was geworden.

Archiefstukken over Mezger

Foto’s van patiënten in de beeldbank Zeeland in Beeld via www.zeeuwsarchief.nl, zoeken op ‘Mezger’. De recente schenkingen zijn nog in bewerking. Stukken over de begraafplaatsen van leden uit de familie Mezger te Oostkapelle: Gemeente Veere, beheerder begraafplaatsen (toegang 2044, in bewerking). Archiefstukken over het beheer en het afbranden van de villa van Mezger in Domburg (1949-1955): Verzameling Aanwinsten, toegang 33.5, inv.nr 165.

Friedrich, Louise, Wilhelm en Elisabeth zu Wied, kinderen van vorstin Marie der Nederlanden (1841-1910), echtgenote van Wilhelm zu Wied, patiënte en begunstiger van dr J.G. Mezger. Gefotografeerd in Zeeuwse dracht door fotograaf C.W. Bauer in 1889, Zel.Ill. Mezger nr 196.

Souvenirs

Geen vakantie zonder souvenir, en dat was meer dan 100 jaar geleden ook al zo. Het aanbod omstreeks 1900 was al behoorlijk groot. Populair was het laten maken van een foto in Zeeuwse klederdracht bij een fotograaf, maar ook foto’s of prentbriefkaarten van ‘gebouwen, straten en pleinen, van bewoners van het platteland van Walcheren in hunne eigenaardige klederdracht’ vonden gretig aftrek. Ook kon een album met achttien lichtdrukken van Middelburg worden gekocht of een op linnen geplakte plattegrond van Walcheren. In de Gids door Walcheren werd geadverteerd met ‘gouden en zilveren sieraden bij de landlieden in gebruik’, gravures van Zeeuwse klederdrachten in kleur, en met gebak. In Vlissingen werd ‘Stoombeschuit’ of ‘Donder en Bliksem’ verkocht, in Middelburg ‘Zeeuwsche Letterkoek’ en ‘Profetenbrood’.

Tot bevordering van het vreemdelingenverkeer

Met de verbetering van het vervoer naar en in Zeeland kwamen er meer vreemdelingen genieten van de Zeeuwse stranden. Om groei zoveel mogelijk te stimuleren werd in 1892 in Middelburg de Vereniging tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer in Walcheren opgericht, later bekend als VVV Middelburg. In 1935 volgde op initiatief van de provincie de oprichting van de Provinciale Zeeuwse Vereniging voor Vreemdelingenverkeer (VVV), vanaf 1996 de Stichting Bureau voor Toerisme Zeeland.

De komst van de trein, op Walcheren sinds 1872, betekende een belangrijke impuls voor het plaatselijke vreemdelingenverkeer, evenals de stoomtram van Middelburg naar Vlissingen in 1881 en Domburg in 1906. De Vereniging tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer in Walcheren te Middelburg richtte zich actief op de verbetering van het vervoer en het maken van reclame. Ook in Vlissingen was een dergelijke vereniging actief, beide op initiatief van de Vereniging 'Uit 't Volk - Voor het volk'.

Gids door Walcheren

Een belangrijk reclamemiddel werd de 'Gids door Walcheren'. Deze gids bevatte allerhande toeristische en praktische informatie over stranden, steden en dorpen op Walcheren. Bijvoorbeeld dat wielrijders in Serooskerke niet harder mochten rijden dan een voetganger kon stappen. Na een paar jaar verscheen de gids in drie talen. Verder liet de vereniging duizenden flyers drukken over de beste reisgelegenheden naar en in Walcheren en de bezienswaardigheden van Middelburg. Het aantal activiteiten groeide snel en bestond in 1902 onder ander uit het uitgeven van de Gids door Walcheren, folders, affiches, artikelen over Walcheren in tijdschriften, foto's, prentbriefkaarten, het verlenen van steun aan andere verenigingen, hulp aan en voorlichting van vreemdelingen (300 personen in 1893) en het organiseren van concerten. Ook werd de berichtgeving over Zeeland nauwlettend in de gaten gehouden en zo nodig een redactie terechtgewezen, zoals die van het tijdschrift Zur guten Stunde in 1897. Zij publiceerde 'het contereitsel van een Zeeuwsch boerinnetje als eene schoone uit Haarlem, voorzien van een photographie eener Zeeuwsche boerin.' Van de geeïste rectificatie kwam het niet.

Accommodaties

Bij de oprichting van de provinciale VVV werd nadrukkelijk gesteld dat de vereniging zich alleen zou richten op propaganda voor de provincie Zeeland in het geheel en niet de werkgebieden van de plaatselijke VVV's zou betreden. Het geven van inlichtingen en verspreiden van promotiemateriaal was aanvankelijk de belangrijkste activiteit. Later breidden de werkzaamheden zich uit naar bijvoorbeeld het ontwikkelen van toeristische commerciële activiteiten en het instand-

houden van een bemiddelings- en vakantieboekingscentrale. De bemiddeling gold ook bij klachten over accommodaties. Bijvoorbeeld voor een Duits gezin dat in 1965 in Aagtekerke een vakantiehuisje huurde dat vies was, niet in een rustige tuin maar midden op een camping stond, geen gordijnen had waardoor privacy ontbrak, en waarbij het toilet voor de campinggasten tegen het huisje gebouwd was. Toen het gezin voortijdig wilde vertrekken, werd het gezinshoofd gedwongen de volledige huursom te betalen, anders mocht hij niet met zijn auto wegrijden.

Archief Vereniging voor Vreemdelingenverkeer Middelburg, toegang 1600. Archief Provinciale Vereniging voor Vreemdelingenverkeer, toegang 666.

Vanaf 1893 werkte de Middelburgse vereniging voor vreemdelingenverkeer vanuit het pand De Vijgeboom aan de Markt bij de Gravenstraat, dankzij erevoorzitter, de heer G.N. de Stoppelaar, die het pand in 1895 schonk. De conciërge was een gepensioneerde onderofficier van het Oostindische leger, die de Franse en Duitse taal machtig was. Zijn echtgenote, Middelburgse van geboorte, sprak Duits en Engels. In 1905 werd het naburige huis De Kerfbylle aangekocht en betrokken. Het huis De Vijgeboom werd verhuurd aan de firma Den Boer. Prentbriefkaart uit circa 1910-1920, Zel.Ill. P-02774.

Toeristenzielzorg

Bij het populairder worden van het toerisme op Walcheren ontstond er bij de katholieke vakantiegangers steeds meer behoefte aan een toeristenkerk, waar eucharistievieringen bijgewoond konden worden. Domburg beet in 1898 het spits af met de stichting van een rooms-katholieke gemeente voor het grote aantal rooms-katholieke badgasten. De rooms-katholieke parochie Middelburg zorgde in 1957 voor een strandkerk in Vrouwenpolder. De eerste twee jaren kon de complete kerk op de bagagedrager van een fiets: vier tentstokken en een zeil. Later werd een speciale barak gebouwd.

Toen ook in andere Zeeuwse regio's kerken voor de katholieke toeristen werden gesticht, besloot het dekenaat Zeeland de Stichting Katholieke Toeristenzielzorg in het leven te roepen. Deze heeft bestaan tot 1997 en haar archief is door het dekenaat Zeeland in bewaring gegeven aan het Zeeuws Archief. Niet alleen voor katholieke toeristen werden zaken georganiseerd. Zo berust in het Zeeuws Archief ook het archief van Sprankel, een evangelisatie- en evenementencommissie voor toeristen in Westkapelle (1978-1998). Beide archieven kunnen op verzoek via info@zeeuwsarchief.nl worden geraadpleegd. ●

Expositie **Veelstromenland** Speurtocht **Pelgrimstocht langs kloosters en kerken**

De vele religieuze stromingen in Zeeland zijn het onderwerp van de expositie *Veelstromenland - Kerken en godsdiensten* in

Zeeland die van 28 april 2008 tot en met 9 januari 2009 te zien is in de middeleeuwse kloosterkelders van het Zeeuws Archief.

Omdat het jaar 2008 gewijd is aan het religieuze erfgoed heeft het Zeeuws Archief bovendien een speciale speurtocht uitgebracht met de titel *Pelgrimstocht langs kloosters en kerken*. Het is een interactieve route langs religieuze gebouwen in de provinciehoofdstad, waarin het leidfiguurtje, een pelgrim, korte verhaaltjes vertelt en vragen stelt. De kleurrijke pelgrimstocht is vormgegeven door kunstenaar Ramon de Nennie uit Middelburg. De tocht is ruim 3 kilometer lang en duurt te voet ongeveer anderhalf uur. De speurroute is verkrijgbaar voor € 2,50 in het Zeeuws Archief en verschijnt als derde in de reeks stadswandelroutes die het Zeeuws Archief onder de titel *Geschiedenis ligt op straat* uitbrengt. De expositie en de speurtocht werden mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de Provincie Zeeland en het Prins Bernhardfonds in het kader van '2008 Jaar van het Religieus Erfgoed Zeeland', de speurtocht tevens mede dankzij de Stichting NieuwZout - Cultuur verbindt. ●

Adres en openingstijden

Zeeuws Archief, Hofplein 16, Postbus 70, 4330 AB Middelburg, tel. (0118) 678800, fax (0118) 628094, info@zeeuwsarchief.nl, www.zeeuwsarchief.nl. De studiezaal en de expositie zijn geopend van dinsdag tot en met vrijdag en elke eerste zaterdag van de maand van 9.00 tot 17.00 uur, de expositie ook op maandag.

Abonnement Nieuwsbrief

Wilt u deze gratis Nieuwsbrief voortaan als abonnee ontvangen, mail uw adresgegevens dan naar info@zeeuwsarchief.nl onder vermelding van abonnement Nieuwsbrief. U kunt zich via dit mailadres ook afmelden. Hebt u geen e-mail, stuur dan een kaartje naar het Zeeuws Archief.